

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשׂוֹ אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשָׁב אֲהָלִים: כח וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת־עֵשׂוֹ כִּי צִיד בָּפִיו וַרְבֵּקָה אֶהְבֵּת אֶת־יַעֲקֹב: L

יתחון: כח ורביו עולםיא והוה עשו גבר נחשירגן גבר נפק חקלאא ויעקב גבר שלים משמש בית אויפנא: כח ורחם יצחק את עשו ארי מצידה הוה אכיל ורבקה

רשי"י

לקט בהיר

ממנה: (ג) הגם שמן המעים היו נפרדים, ופי' ויהי ויהי 1 (כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו נגלה וניכר, אבל עד ע"ו שנים לא היה צפרהסיה לגמרי שהיה מסתיר מעשיו קלח מפני כבוד זקינו אצרהס עד שמת (רא"ם: ג) פי' ג' דברים מונחים צמיצת יודע ציד ידע לצוד חיות, וידע לצוד את אציו, כי גם לצידת חיות צריך תחבולות וערמה הפך חס שאינו צקי בכל אלה פי' לא צידת חיות ולא צידת אנשים, ומתוך שהיה יודע אומנות זה היה נעשה איש הפקר תמיד נמצא צודה לצוד חיות ועופות (במ"ד: ג) פי' אחר שראיתי שחכמים הוסיפו להיבי צמעשר כל גידולי קרקע, רוצה אני להחמיר גם צמלת ומצן שגם הם גידולי קרקע, אבל ילמדניו רבינו האיק אעשה שלא איכשל חו"ש לעשר מן הפטור על החיוב (מ"ל), ובחר דוקא מצות מעשר, שהצבות היו נהרים בו, באצרהס כמיצ וימן לו מעשר מכל, ציחק מלה שערים, ציעקב עשר אעשרני לך

(צל"ד: ג) מדלח אמר איש אדמה כצמקומות אחרים שאז היה משמעו עוצד אדמה (רא"ם: ג) פי' אין זה אומר שהוא סכל וטיפוש, שטיפוש הפוכו של חכם ולא הפוכו של רמאי, אלא פירושו שאינו חכם להרע כלומר חכמתו נחונה צדברים ישרים ואינו מעוקש ומעוקס: (ג) לשון רבים, שלצבי לימוד תורה אין שייך גדול וקטן אלא צמקוס שלבו חפך, משא"כ רבקה שהלכה לשאל פי' ה' הלכה דוקא אל חס (ג"א), אבל כצורה מעשו אמרו חו"ל שנטמן צביצ עצר, לפי שחס לא היה קיים צאותו זמן (רא"ם: ג) נט' זה פשוטו, אבל אינו נופל יפה על הלשון, שהיל"ל ציד לפיו או צידו צפיו, לפיכך

אור החיים

בח. ויאהב יצחק וגו' י"י הכה לדצריהס ז"ל (תנחומא) שאמרו שהיה צד אציו צדברים היאך מעשרין את המלח לא חס לעשות כן אלא ליצחק ולא לרבקה כי לא לצד המלח היה חושש אלא לצד שהיה ירא מקללתו גם לחקות הצרכות מה שאין כן רבקה. ולזה תמצא שלא אמר יקרבו ימי אצל אציו ואמני אלא אציו (לקמן כ"ז מ"א), וטעם רבקה שלא הגידה ליצחק רשעו, אפשר שהיה מרמזהו שלא צפניה לצל דעת סיבת אהבתו

אור בהיר

סמך הכתוב לידע. (כ) היא גופא קשי, למה לא צד גם לרבקה, שחאהוב גם היא אוחו. (כז) פי' כדי שלא מדע רבקה מדוע אוהב אוחו אציו וכדי שלא חוכל להסיר אהבתו מעליו. (כח) פירושו מסתם היו אוללים חבשיל אחד.

ר' חיימת ית יעקב תבשיצא ואחא חקלא והוא מש יעקב אמעמני סמוקא הרין אר כן קרא שמה יעקב ובין

(כע) ויוד. לשו צרליחהס, כמה להורגים (צ"ר - ושפוך הרצח לח אוצסין את הגג האדם האדם. הצרכס שלא יר רעה ואין זו שיו קלר הקצ"ה כי חזה קטי"ה (שנה) את האצל, ולמה גלגל החחר צעו אין להס פה כך שס, ולפיכך הם מאכלו ציליס שב לו פה, כדאמריו ימים הראשונים צרש"י יסן: (לא) שינו נוסחאות מתחלה

כמ. ויוד יע לגי דרך לצשל חצ ל. על כן קרל שמו א האדוס האדוס למות ובו החי

כמ) וכי דרכו של י ציבור ודיבור.

ויצלו הנצרות - השפזת המורג כפ גכנג האל

מסורת המדרש
 י. רל"א משל להדס
 ועצבונית תנחומא
 תצאיר. תנ"י כא"ב.
 יל"ש כאן קי נכה"ע.
 כך כל י"ג שנה ע"ע
 לעיל פני"ג. להלן פ"פ
 תנחומא ותנ"י שם.
 לאחר י"ג שנה זוהר
 ת"א קלח.

מִן אֵלֶיךָ דְּבֵית סְלוּנִי אָמַר לוֹ מִי תוֹפֵס הַמְּלָכוֹת אַחֲרֵינוּ
 הֵבִיא נִיר חֶלֶק וְנִטְלָה קוֹלְמוֹס וְכָתַב עָלָיו 'וְאַחֲרַי כֵּן יֵצֵא
 אַחֲרָיו וְיָדוּ אַחֲזָת בְּעַקְבֵי אָמְרוּ רָאוּ דְּבָרִים יְשָׁנִים מִפִּי זָקֵן
 חֲדָשׁ לְהוֹדִיעֶךָ כִּמָּה צַעַר נִצְטַעַר אוֹתוֹ צְדִיק.

76. רבי (כו) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים רַבִּי לֹוֹי אָמַר מִשָּׁל לְהַדְס
 וְעִצְבוֹנִית שֶׁהָיוּ גְדֻלִּים זֶה עַל גְּבִי זֶה וְכִיּוֹן שֶׁהִגְדִּילוּ
 וְהִפְרִיחוּ זֶה נוֹתֵן רִיחוֹ וְזֶה חוֹחוֹ כֶּף כָּל י"ג שָׁנָה שְׁנֵיהֶם
 הוֹלְכִים לְבֵית הַסֵּפֶר וְשְׁנֵיהֶם בָּאִים מִבֵּית הַסֵּפֶר לְאַחַר י"ג
 שָׁנָה זֶה הֵיךְ הוֹלֵךְ לְבֵתִי מִדְּרָשׁוֹת וְזֶה הֵיךְ הוֹלֵךְ לְבֵתִי
 עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אָמַר ר' אֶלְעָזָר צְרִיךְ אָדָם לְהִטָּפֵל בְּכִנּוּ עַד

דבית סלוני — שדרו בבית "סלוני", אמר לו: "מי — מן העמים, יהיה — תופס המלכות
 — בעולם — אחרינו" — כבא קיצנו? שהרי לפני מלכות רומי היו מלכויות אחרות בעולם, זו
 אחר זו, שמשלו על כל העולם, הביא — אותו חכם — נייר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו (ועי
 הערה בסוה"ס): "ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשוי" — הכתוב מספר דבר זה לרמו
 ולומר: שידו של יעקב תאחז ותתפוס את המלכות ב"עקב" — באחרית הימים (כבסוטה מט: "בעקבות
 משיחא"), כשיגיע "עקבו" וסופו של עשו לשלוט בעולם. אמרו — חכמים (ועי ע"י): "ראו דברים
 ישנים — שנאמרו — מפי "זקן" חדש"! שהדבר מרומז בתורה, עתיקת-הימים, ואותו חכם
 "זקן" חדש גילה פירוש הרמז הזה, ואמרו בלי משוא פנים ובדרך חכמה לפני ההגמון הזה, ועל כן
 כתב הכתוב רמז זה להודיעך כמה צער נצטער — והשתרל — אותו צדיק — יעקב, להזדרז
 לאחוז בעקבו של עשו, כסימן לבניו להגאל מידי בניו של עשו ולתפוס מלכות ה' בידם על העולם,
 שהרי "מעשי אבות — סימן לבנים" (ועי לעיל מא, ו, ולהלן ע, ח).

י. "ויגדלו הנערים, והי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים" — עשו
 — לרשעותו, ויעקב — לצדקותו, וכאשר ידרש להלן (בדרשה הבאה, שבסימן זה), ואמר הכתוב
 "ויגדלו" — הגיעו לשיעור "גדלות" של "בני-מצוה", הרי שעד אז לא ניכר שוני והבדל במעשיהם
 — רבי לוי אמר: משל — למה הדבר דומה: להדס — שהוא שיח ריחני ונאה, ועצבונית —
 שיח קוצים — שהיו גדילים זה על גבי זה — זה אצל זה, בשדה, כדרכם לגדול בשדות בקרבת
 מקום, שהרי "כל — אותן — ימים שהם קטנים — שתילים רכים, בלי עלים — לא היה אדם מפריש בין
 זה לזה" (תנח"י כי תצא, ד), וכיון שהגדילו — השתילים, ונעשו שיחים — והפריחו — עליהם
 ופרחיהם, היה — זה נוֹתֵן רִיחוֹ, וזה חוֹחוֹ — קוציו, כך — הוא הנמשל: כל שלש-עשרה
 שנה — "שהיו עשו ויעקב קטנים" (שם), היו — שניהם הולכים לבית הספר, ושניהם באים
 מבית הספר — בטיפול יצחק אביהם ורבקה אמם, ולכן "לא היה אדם מפריש בין זה לזה"
 (שם), אבל — לאחר שלש-עשרה שנה — כאשר — "הגדילו" (שם), ויצאו מטיפול אב ואם —
 זה היה הולך לבתי מדרשות — "ועסק בתורה כל ימיו" (פרד"א לב), וכאשר ידרש להלן-מן
 המקרא הזה, וזה היה הולך לבתי עבודת-כוכבים, וזהו אשר — אמר רבי אלעזר: צריך

מסורת המדרש
 מכאן ואילך עיין
 תקו"ז ח"מ (פא.) ויהי
 עשו איש יודע ציד
 ראה ב"כ טו: לעיל
 פל"ב. להלן פס"ויה.
 דכ"ד פ"איו. ורי"ד
 פתח"ג. תנ"י שם.
 פס"ר פ"ב (וכו"ד).
 י"ש משלי תחקנט.
 שודני צידני ואה תנ"י
 שם. צד בבית תחומא
 כא"ת. פדרי"כ פל"ב
 (וואת הברכה) קצט.
 וזהר ח"ג מ.

י"ג שנה מפן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו
 של זה. ל

ויהי עשו איש ידע ציד צד את הבריות בפיו לא
 גנבת מאן גנב עמך ולא קטלית מאן קטל עמך אמר רבי
 אבהו שודני צידני צד בפית צד בשדה בפית היך מתקנין
 מלחא בשדה היך מתקנין תבנא רבי היא אמר הפקיר

אדם להטפל בבנו — ללמדו לחנכו וליישר דרכיו, בכח — עד שלשעשרה שנה, כיצחק.
 בעשו, מיכן ואילך — אם רואה הוא שלא תועיל עוד כפיתו — צריך שיאמר: "ברוך שפטרני
 מעונשו של זה" — שעד עתה היה העונש מוטל על האב בעשות הבן מעשים אשר לא יעשו,
 ומעתה הוא בעצמו בר עונשין, ואין האב חייב לחנכו יותר מכל ישראל הערבים והחייבים בתוכחה
 ולימוד זה לזה.

"ויהי עשו איש יודע ציד, איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים" — כנגד מה שאמר על
 יעקב "יושב אהלים" אמר על עשו "איש שדה", וכנגד מה שאמר על יעקב "איש תם" — "שאינו חריף
 לרמות" (רש"י עה"ת כאן) — אמר על עשו "יודע ציד", הרי שמשמעות "יודע ציד" היא שהוא — צד
 את הבריות כפיו — בדכרי רמאות ושקר, ותופש ומעניש אותם על פי הודאות שהוא מוציא מפיהם
 מתוך אונס וערמה (כדלעיל לו, ב, עיי"ש), "שדן את בני האדם בערמה, כיצד? הדין הזה של מלכות —
 רומי של בני עשו, דן את הרוצח, או את הגנב, שהוא חושדו בכך, והוא — הדיין, אומר — לנאשם,
 בשעת חקירה: "למה גנבת?" והוא אומר: "לא גנבתי" — "לא גנבתי", והוא שואל אותו — בערמה,
 ואומר: "מאן גנב עמך" — "מי עוד גנב אתך ביחד?"... או שהשופט אומר לו — לנאשם, בשעת
 חקירה: "למה הרגת?" והוא אומר: "ולא קטלית" — "והרי לא הרגתי", והוא שואל אותו (ד"ר א, יז,
 עיי"ש) — בערמה, ואומר: "מאן קטל עמך" — "מי עוד הרג אתך ביחד?" שאינו שם לב
 להכחשתו של החשוד, רק ממשיך לחקור "איך הרג", וזה אינו מוצא דרך להתנצל, ומתבלבל ו"מודה",
 וכך הם דרכי "חקירה" ו"משפט" של עמי "אדום", בני עשו, במזימות רשע.

וכן — אמר רבי אבהו: "איש יודע ציד, איש שדה" — ולא אמר "ציד" ואני יודע שהוא איש
 צד חיות, וכי מעשהו בשדה, אלא כפל לומר גם "ציד" וגם "שדה", ואמר על שניהם "איש", ואמר
 "יודע", כלומר: "איש שדה" — לא שהוא עושה מעשהו בשדה, בלבד, אלא הוא — "שודני", חי
 תמיד בשדות, "איש יודע ציד" — לא שהוא צד חיות לצורך פרנסתו, בלבד, אלא שהוא —
 "צידני", עסוק תמיד בעסקי ציד מתוך היתרות לדרך, ואמר: "איש יודע ציד", ושוב אמר: "איש
 שדה" הרי שהוא רמאי גם לא "בשדה", וגם "בשדה", וכלומר — צד — ומרמה וגונב דעת הבריות
 — "בבית" — בעניני בית, וגם — צד — וגונב דעת — "בשדה" — בעניני שדה,
 "בבית" — לרמות ולומר ליצחק אביו: "היך מתקנין מילחא" — "איך מעשרים מלח"??... והיה
 יצחק תמה ואומר: "ראה! בני זה כמה זקק במצוות" (תנח"ו תולדות, ח), "בשדה" — לרמותו ולומר
 לו: "היך מתקנין תבנא" — "איך מעשרים תבן"??... "ומתוך דברים אלו היה צודו בפיו, על כן
 אהבו" (שם) — יצחק, וכמו שנאמר בהמשך הפרשה: "ויאהב יצחק את עשו, כי ציד-בפיו" (וכפתרונם
 יביע שם).

מדר
 עצמו בשדה
 כל העולמים
 אף לא זו שו
 אף אני בו בק
 מט, כב) ויהי
 מצרה.

ויעקב אי
 של שם ובית
 (כח) ויאן
 לפמה ופסא

רבי חייא אי
 "הזכר" — כשדו
 וכאשר כן דרכם שי
 לקלון גם "ילדים"
 למלכות רביעית זו
 קצות הארץ, אלא
 ובועלים זכרים —
 מן העם הנחשב הז
 ענשו, הדא הוא
 גבורי (מואב) [א
 יהא שיהא לב הא

"ויעקב איע
 נאמר: "יושב אהל"
 לומר שהיה יעקב
 מדרשו של שם
 הדור (כדלעיל כו, ג)
 "ויאהב יצד
 ומתדל להשיג דג
 מט, ד, ועיין מ"כ) כ
 טבא — וכוס טו
 כדג להעמיד פני א
 אונקלוס כאן, וכוז

טללי תולדות אורות ערה

ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת

בעקב עשו (כה, כז)

מאבק איתנים התחולל בקרבה של רבקה אמנו. כל אחד משני העוברים שהיו בבטנה רצה לזכות בבכורה. כשעברה על יד בתי כנסיות ובתי מדרשות פרכס יעקב לצאת, לזכות בבכורה, שכן אז התגבר כוחו של יעקב. וכשעברה ליד בתי עבודת אלילים היה עשיו מפרכס לצאת, שכן אז גבר כוחו שלו. בסופו של דבר גבר כוחו של עשיו, והוא שיצא ראשונה. היה זה עשיו שזכה בבכורה.

מה רצה, איפוא, יעקב להשיג, כאשר אחז בידו בעקיבו של עשיו, והלא כבר זכה עשיו בבכורה.

אלא שבעבודת ה' יש ללכת בעקשנות ובנחישות, לא להתיאש גם כאשר המצב נראה ברור עפ"י טבע כאבוד וכללתי אפשרי. שכן הקב"ה דורש את הלב והעמל, וכמו שלמדו חז"ל (אבות ה, כח) כי "לפום צערא אגרא". ואמנם, הועיל עמלו וצערו של יעקב אבינו. התגלגל הדבר ועשיו מכר את הבכורה וזכה בה יעקב שלא כדרך הטבע. זכה יעקב בבכורה, שכה נכסף לה, שכן גם עבודתו ועמלו היו שלא כדרך הטבע.

(אדמו"ר מללוב)

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע

ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב

אהלים (כה, כז)

משל להדס ועצבונית שהיו גדלים זה ע"ג זה. וכיון שהגדילו והפריחו זה גותן ריחו וזה חוחו. כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה זה היה הולך לבתי מדרשות וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים (מדרש רבה)

76 ה'משגיח' מפוניבז' פירש כי מאותה הליכה, מאותם לימודים ומאותו בית הספר, נפרדו הדרכים השונות. ששניהם נכנסו כאחד ויצאו כאחד ובכל זאת פירשו משם, זה לבית הכנסת וזה לבית עבודה זרה.

הרג"ל ר' ישכר צוק כולין טל"א
פס. אורוג - א

שכן, אותה תורה עצמה הצמיחה את הנבטים הטובים שהיו בלבו של יעקב אבינו, ואת השרשים הרעים שהיו טמונים בקרבו של עשיו. אותה פעולת גדילה הנזכרת בפסוק אינה רק גדילה טבעית, הזדקנות בשנים. הרי זו פעולת צמיחה ופריחה כתוצאה מן עמל החינוך שהושקע בהם. אלא שאצל כל אחד פעלה צמיחה זו את התוצאות האחרות, תוצאות שהיו תלויות במידה שבה הכין האדם את עצמו. אותה תורה גדילה והצמיחה את יעקב ואת עשיו...

*

בביאורו לספר משלי (יט, י) כותב רבינו הגאון מוילנא:

"הגשם בא לכל הארץ בשווה, אך פעולתו לפי המקבל. מקום שזרוע חיטים יצמח חיטים, ומקום הזרוע סם המות יצמית סם המות. אך הגשמים עצמם, נקראים לעולם, טוב".

"וכן הוא בתורה הבאה מן השמים, עושה פעולתה שתצמיח מה שבלבו. אם לבו טוב תגדיל יראתו, ואם ח"ו בלבו פורה ראש ולענה, יכשל עוד בהגותו בה, ויגדיל הטינא אשר בלבו עד אשר מעלה שרטון. וזהו 'צדיקים ילכו בם', ותגדל צדקתם, 'ופושעים יכשלו בם', שיצמיח פשעם עד שיכשלו והושע יד, י. וזהו שאמרו 'למיימינים בה - סמא דחיי' (שבת פח), כמו שמצמיח במקום הזרוע סם חיים בעת שיבוא עליו הגשם, כך בתורה. ולמשמאילים מצמיח סם המות".

עיין בפרשה זו על הפסוק 'ויאמר עשיו הנה אנכי הולך למות' (כה, לב) ועיין בפרשת וירא על הפסוק 'ויהיה אלקים את הנער ויגדל' (בראשית כא, כ).

L

ויגדלו הנערים... (כה, כז)

כיון שנעשו בני שלש עשרה זה פירש לבתי

מדרשות וזה פירש לעבודת אלילים (רש"י)

להלן מפרש רש"י כי קיצר הקב"ה משנותיו של אברהם חמש שנים כדי שלא יראה את נכדו, עשיו, יוצא לתרבות רעה, שכן הבטיח לו כי ימות בשיבה טובה, והיינו שבע רצון.

והנה, בן מאה היה אברהם כשנולד לו בנו יצחק, ובן מאה וששים היה כשנולדו לו נכדיו, יעקב ועשיו. ומאחר כי אברהם מת בגיל מאה שבעים וחמש (בראשית כה, יז), הרי שמת אברהם כאשר היה עשיו נכדו בן חמש עשרה,

וכל זאת כדי שלא יראה אותו יוצא בגיל חמש עשרה יצא עשיו לתרב זה עם דברי רש"י כאן, על פיהם עשרה, שנתיים קדם לכן.

אפשר וכבר בגיל שלש עשרה לבו של יעקב לפרוש לבתי המדו אלא שעדיין נשארה זו בגדר נטי לידי ביטוי בהתנהגות חיצונית ערשע בכת מגיל שלש עשרה, אך ל בשיבתו הטובה של אברהם אבינו

ויאהב יצחק את עשו כ

בפיו (כה, כח)

היינו כי ביקש יצחק למושכו התקרב אליו ואכל מצידו, (ועי' ב: ומסופר על רבי נ"צ פינקל הי חברים, בעלי כשרונות נעלים, ה הראשון לא היה לסבא כל עסק מקרבו, ומכבדו, ומייחד לו תשומה בישיבה, התרעם מאוד שאין הרני בכל, הרי הוא מבאי ביתו ומשתעי בזמן שישב הראשון "שבעה", להביע לרבו את תמהונו. והשיב עולמך בשקידתך, וכשאתה בא ממני דברי שבת וכבוד. לזה איני מכד, ואולי יביא לך נזק. אבל ה כתלי הישיבה, וכשהוא סר לביתי מטפל בו.

וכשהיה מספר התלמיד מעשה

בְּלִבְהוֹן: וְשָׁמְעוּ מִטּוֹל
 דְּשִׁירֹתָא מְמַלְלָא אָנָא
 וּמְמַלְל פּוֹמֵי תְרִיצוֹתָא:
 וּמִטּוֹל דְּקוֹשְׁמָא רְנָא
 פּוֹמֵי וְרִיחֻקָא דְשִׁפּוֹתֵי
 רְשָׁעָא: הוֹבְצִדְקוֹתָא אָנוּן
 כָּל מִימְרֵי פּוֹמֵי וְלִית
 בְּהוֹן פְּתוּלָא וְעֻקּוֹמָא:
 מְכּוּלָן גְּלִין לְאַנְשׁ
 דְּמַתְבִּין וְתִרְצִין לְאַלִין
 דְּצִבְאִין בִּידְעֵתָא:

וְכַסְיָלִים הִבִּינוּ לֵב: הִשְׁמָעוּ פִּי־נְגִידִים אֲדַבֵּר
 וּמִפְתַּח שִׁפְתֵי מִי־שָׂרִים: וּפִי־אִמֶת יִהְיֶה חִפִּי
 וְתוֹעֵבַת שִׁפְתֵי רָשָׁע: חֲבָצֶדֶק כָּל־אֲמֵרֵי־פִי
 אֵין בָּהֶם גִּפְתָּל וְעֻקֶּשׁ: מִכָּל־גִּבְחִים לִמְבִין
 וְיִשְׂרָיִם לְמִצְאֵי דַעַת: יִקְחוּ־מוֹסְרֵי וְאֶל־כֶּסֶף
 וְדַעַת מִחֲרוֹץ נִבְחָר: יֵאֱפִי־טוֹבָה חֲכָמָה
 מִפְּנִינִים וְכָל־חֲפָצִים לֹא יִשׁוּבָה: יִכְאַנֵּי־

יִקְפִּילוּ מִדְּרוֹתָא וְלֹא כֶסֶף וְגַבּוּ לָכוֹן יִדְעֵתָא מִן דְּהָבָא סְנִינָא: יֵאֱמַטוּל דְּמָבָא חֲכָמָתָא
 מִן פִּיפִי טַבְתָּא וְכָל מִדְעַם לֹא פָחִים לָהּ: יִכְאַנָּא חֲכָמָתָא דְרִית עֲרִימוֹתָא יִדְעֵתָא
 רִשׁ"י

(ו) שמעו כי נגידים אדבר. דברי נגידים וחשיבות: (ח) נפתל ועקש. עקמומיות: (י) מחרוץ. ממניי הזהב הוא: (יא) מפנינים. מרגליות: לא ישוו בה. לא ידמו לשוים:

מצודת ציון

מצודת דוד

(ו) נגידים. שרים וחשובים: (ז) יהגה. ידבר: (ח) נפתל. עקמומיות. כמו ועם עקש תפתל (מלס יס כ): (ט) נכוחים. ענין יושר. כמו עשות נכוחה (עמוס ג י): (י) מחרוץ. מין זהב טוב:

שפתי מלדברים: (ה) בצדק כל אמרי פי. נאמרים הם בצדק: (ט) למבין. למי שיש לו בינה להבין אמריה: (י) ואל כסף. רוצה לומר היו רוצים לקחת את מוסר תוכחתי מלקחת את הכסף: (יא) וכל חפצים. כל הדברים

אבן עזרא

לב. דעת, או הבינו ערמה ללב, והוא פועל יוצא: (ו) נגידים. כמו נגיד, והם דברים משוכחים, וכן הלא כתבתי לך שלישים (לקמן כב כ) מן ושלשים על כלו (שמות יד ז) כי יש למלך משנה גם שלישי: (ט) נכוחים. אמת:

מדרשי חז"ל

(ו) שמעו כי נגידים אדבר וגו'. מאי דכתיב שמעו כי נגידים אדבר, למה נמשלו דברי תורה כנגיד, לומר לך מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות. היינו דאמר רבא, למימינים בה סמא דחיי, למשמאלים בה סמא דמותא. דבר אחר: נגידים, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה, קושרים לו שני כתרים. (שבת פח:).

מהו נגידים, אלו תלמידי חכמים המגידים להם טומאה וטהרה איסור והיתר. ומפתח שפתי ישרים, פותחים לכם חדרי חדרים שבמרום. (ילקו"ש).

(י) קחו מוסרי ואל כסף. קחו מוסר של תורה. דבר אחר, הרבה לקיחות צייתי אתכם, ולקחתם לכם ביום הראשון, במקח ולא בגזל. (פסיקתא).

(יא) וכל חפצים לא ישוו בה. כתיב יקרה היא מפנינים וכל הפצץ לא ישוו בה, הא חפצי שמים ישוו בה. וכתב וכל חפצים לא ישוו בה, דאפילו חפצי שמים לא

ישוו בה. כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים. (מור"ק ט:).
 (יב) אני חכמה שכנתי ערמה. אמר בן עזאי: חייב אדם ללמד את בתו תורה. ר"א אומר: כל המלמד בתו תורה, מלמדה תיפלות. תיפלות סלקא דעתך, אלא אימא כאילו למדה תיפלות. א"ר אבהו: מאי טעמא דר"א, דכתיב: אני חכמה שכנתי ערמה, כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומיות. ורבנן, האי אני חכמה מאי עבדי ליה, מיבעי ליה לכדרכי יוסי ברי חנינא, דאמר אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהם, שנאמר: אני חכמה שכנתי ערמה. א"ר יוחנן: אין דברי תורה מתקיימין אלא במי ששם עצמו כמי שאינו, שנאמר: והחכמה מאין תמצא. (סוטה כא:).

אני חכמה, ובמקום ששכנתי שכנתי ערומה, ואין יצר הרע שולט במי שבלבו תורה, שנאמר: תורת אלהיו בלבו לא

→ אהב נפשו שמר תבונה למצא טוב: אטעד
 שקרים לא ינקה ויפיה כזבים יאבד: פ
 ילא נאווה לכסיל תענוג אף פי לעבד |
 משל בשרים: יא שכל אדם האריך אפו

לפא טכא רחם נפשיה
 נמר פיונה משבח
 טבתא: טסהדא דשקרא
 לא נודכא ורמועי
 כדבותא נאבד: ילא
 יאי לסכלא פנוקא אף
 לא לעבדא דנשתלט

ברברכנין: יא שכליה דבר נשא נגידות אורחיה ושבחוריה דנעבר על חובא:

רש"י

נותנים עיניהם בצנות הארץ, אמר הקב"ה חייך שאני
 מגרה כן את הדוב, לכן ומשא אשח אדוניו וגו'
 (נראה לט לט): (י) לא נאווה לכסיל תענוג אף
 להארץ, אם עשה כן, שכל הוא לו:

מצודת דוד

ורוצה לומר קונה הדעת הוא אוהב נפשו, והשומר
 תבונה בלבו לבל ישכחה היא סיבה למצוא טוב:
 (ט) לא ינקה. אף אם לא הוזהר, לא ינקה מדין של מעלה: יאבד. סופו לאבדון, כי יבוא לידי ערות שקר:
 (י) לא נאווה וגו'. כי בהיותו מתענג בטוב יחזיק בכסילות: אף כי. כל שכן שלא נאה שהעבד ימשול בשרים,
 כי עוד יכריח כולם אחר רוע תכונתו אשר קנה בעבודתו: (יא) שכל. השכל שבאדם היא מארכת אפו, כי הוא
 תיסרו שלא לצאת לריב מהר:

מצודת ציון

(י) נאווה. נאה ויפה:

אבן עזרא

ושומר תבונה. אחר שקנה אותה כעבור למצא הטוב
 שמרה שהש"י ימציאהו טובתו בעולם הזה וכבא,
 אבל עד שקר שלא קנה הדעת לא יהי נקי מן

רבנו יונה

ואמר מדרך אמרים בא להזהיר על קנין המדות
 הטובות, ואמר כי מי שאוהב נפשו קונה המדות, כי
 מעלת הנפש לפי מדותיה, וקנין הלב הוא קנין
 המדות, כאשר כתוב ושומע תוכחת קונה לב (לעיל טו
 לב): שומר תבונה למצוא טוב. כאשר יתבונן בלבו
 על דבר תבונה ויחדש דבר טוב או ישמענו מזולתו
 ישמרנו, וישים הדבר על לבו וישקוד על זכירתו,
 להרציאו על מעשהו, וזמן הדרך הזה יקנה האדם
 המדות הטובות וימצא טוב: ט] עד שקרים לא ינקה
 ויפיה וגו'. על השנות הענין הזה בפרשה פעמים, כי
 נכון הדבר להזהיר לעד מאוד על הרחקת הכזבים, כי
 אין לו לדובר שקרים אחרית ותקוה, וכבר הארכנו
 בזה למעלה: י] לא נאווה לכסיל תענוג אף כי לעבד
 וגו'. התענוגים נתנו לאדם לקיים גופו ולהנהיג
 בריאותו ולהרחיב דעתו, כי המחשבה ולמוד החכמה
 צריכין הרחבת דעת, ואמרו ד"ל גם אלה לחכמים,
 דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים כי ירחיבו דעת

מדרשי חז"ל

(י) לא נאווה לכסיל תענוג. כל השונה לתלמיד שאינו הגון, כוורק אבן למרקוליס, שנאמר: כצורו אבן במרגמה
 כן נותן לכסיל כבוד, וכתוב: לא נאווה לכסיל תענוג. (חולץ קלג).

הֲרַע לְאִישׁ מִתֵּן: כָּל אַחֲרָשׁ וְשִׁנְאוֹהוּ אִף כִּי מִרְעוּהוּ ו
 רָחֲקוּ מִמֶּנּוּ מִרְדֵּף אֲמָרִים לֹא-הֵמָּה: קִנְיָה לֵב אֲהַב נַפְשׁוֹ ח
 שָׂמַר תְּבוּנָה לְמִצְאָ-טוֹב: עַד שְׁקָרִים לֹא יִנְקָה וַיִּפְיחַ ט
 כְּזָבִים יֵאבֵד:

ומבקשים שיוציאם מגיהנם^{16*}, והצדיקים מייחלים שילמד אתם וגם מצפים שיבוא ויגיד להם מה שלמד חידושי תורה בישיבה של מעלה. ו, "לאיש מתן" והוא הזהיר במצות צדקה, שפותח ידו ליתן לעניים צדקה, בעולם הבא כולם רעיו ואוהביו.

ז) כל אחי רש שנאוהו. את הרש שונאים אפילו אחיו. אף כי מרעהו. וכל שכן רעיו רחוק ממנו. מרדף אמרים לו המה. ורודף אחר, "אמרים" אשר,, "לא המה", שאין לו בהם תועלת והיינו דברים בטלים. והענין: "כל אחי רש" הן העבירות שעשה בעולם הזה הם,, שנאוהו" שמייסרים בעולם הבא,, "אף כי מרעהו", כלומר אף מעט המצות שיש לו והם רעיו (הם), "רחקו ממנו", כי המצות לא יראו לאדם אלא בכלות עונותיו, וכל זמן שיש עליו עוד עבירות אזי המצות אינן באות לו. וזהו,, "רחקו ממנו" כיון שאתו, עדיין, עבירות הרבה,, "מרדף אמרים לא המה" וההולך אחר דברים בטלים,, "לו המה" הוא נידון בכף הקלע. כמו שנאמר¹⁷: 'ולאומים בדי ריק, שמגרשים אותו ממוקום למקום והוא על ידי דברים בטלים.

ח) קנה לב. הקונה לעצמו לב טוב הוא יקרא אהב נפשו. שמר תבונה. שהרוצה שתהא שמורה בו התבונה ילמד כדי למצא טוב. והיינו, כדי לעשות מצות ומעשים טובים¹⁸, כמו שפירשנו למעלה על הפסוק¹⁹: 'יראת ה' ראשית דעת' וגו', והבן.

ט) עד שקרים לא ינקה. כמו שנאמר²⁰: צדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ. וכמו שאמרו חכמינו ז"ל²¹: למיימינים בה סמא דחיים ולמשמאילים בה סמא דמותא. והענין: כי התורה היא מן השמים ומעשה המצות מן הארץ, כמו שפרשנו לעיל²². וזה שנאמר²³: 'אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף', כלומר כי הארץ מדתה 'אמת' שנותנת באמת כל מה שזורעים בה²⁴. הזורע חטים, תצמיח גם כן חטים. ואם — שעורים, תצמיח שעורים, וזהו: 'אמת מארץ תצמח'. ומן השמים יבוא הגשם שהוא 'צדק'

16. רע"מ פנחס רכ: ותקו"ז תיקון לב. 19. א. ה. 20. הושע יד, י.
 (עו:) וכצ"ח ברכות טו.: 21. שבת פח.: 22. ה. כ.
 17. הבקוק ב, יג. 23. תהלים פה, יב.
 18. לשמה. ועיין יו, כד. 24. עיין ג, ג.

ספר משלי
 ד"ר ב"ר א"ר

י' לֹא־נֹאֵה לְכַסִּיל תַּעֲנוּג אֶף כִּי־לַעֲבֹד מִשָּׁל בְּשָׂרִים: שְׂכַל
 ב' אָדָם הָאָרִיךְ אָפוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ עִבֵר עַל־פִּשְׁעוֹ: נָהֵם כַּפְּפִיר זַעֲף

מֶלֶךְ וְכֹטֵל עַל־עֵשֶׁב רִצּוֹנוֹ: הָיוּ
 מְדִינֵי אִשָּׁה: בֵּית וְהוֹן נַחֲלַת אִ

על עונותיו בזה יש לו להתפאר שהיא המדות הטובות, כמו שאמרו³⁵: כל המ פשעיו. וזהו, ותפארתי עבור על פשע

יב) נהם ככפיר זעף מלך. כלומר, איע מהותו, ומדמה ברעיונו שהוא קול הכפי בקול עברתו, מכל מקום, ירעד ויפחד כשרואה שהמלך בפנים זועפות, אף ש אינו יודע על מי הוא כועס, מכל מקום. רצונו. כלומר, לפי שהגשם פעמים אין הוא טוב וגם שאינו לבטלה, שירד עי דקאי על מלך מלכי המלכים הקב"ה ז בתרון אפו³⁶, כי תיכף כשמראה פני שאינו כועס עליו בבירור או מיד הכפ כו' כנהמת ים³⁷, וזהו, "נהם ככפיר" הצדיקים, הוא, כטל על עשב" כמו שנ והענין, שבעיר ירושלים יחיו ויקומו ש, רצונו" הטוב שבגן עדן הוא כטל מעיר כעשב.

יג) הות לאביו בן כסיל. בן כסיל" אביו. ודלף טרד מדיני אשה. כי הרעה ולא תתמיד עליו כל הימים, מה שאין נ טיף טיף כל היום ומטרידו לבל יגוה, נ שעה ולא יגוה ממנה. (וכן, בן כסיל"

יד) בית והון נחלת אבות. כי שלשה ואשה כמו שנאמר³⁸: די מחסורו אשר זה הבית. אשר יחסר' זו מטה. 'לו' זו א

שבה בתורת צדקה, שהרי לא נתנו שם הגשם שיקרא אמת בבואו לארץ, וזהו: 'צדק משמים נשקף', והגשם בא לכל הארץ בשוה וגם כן עושה פעולתו בשוה אך פעולתו היא³⁹ לפי המקבל, מקום שזרוע חייטים אז מחמתו יצמחו שם החיטים ומקום הזרוע סם המות יצמית סם המות, אך הגשמים עצמם נקראים לעולם טוב⁴⁰. וכן היא התורה, הבאה מן השמים, עושה פעולתה שתצמיח מה שבלבו. אם לבו טוב, תגדיל יראתו. ואם חס ושלוס, בלבו פורה שורש ראש ולענה⁴¹ יכשל עוד בהגותו בה ויגדיל הטינא אשר בלבו⁴² עד אשר מעלה שרטון⁴³. וזהו⁴⁴: 'צדיקים ילכו בס', ותגדל צדקתם. 'ופושעים יכשלו בס', שיצמיח פשעם עד שיכשלו. וזהו שאמרו⁴⁵: 'למיימינם סמא דחיים' כמו שמצמיח סם חיים, במקום הזרוע סם חיים, בעת שיבא עליו הגשם. כך 'ולמשמאילים' כו' מצמיח סם המות, במקום הזרוע סם המות, בפעולת הגשם. וזה שנאמר כאן, "עד שקרים" כשלומד ואין כוונתו לקיים, אז פשעו יגדל ויוסיף רשעה ולא יוכל להנקה, כי יגיד עדות שקר, כלומר שיגיד בתורה, שנקראת עדות⁴⁶, שקרים אשר לא כדת⁴⁷. ויפיה כזבים יאבד. היינו: הלומד תחילה ועושה מעט צדקה ומעשים טובים ואחר כך יפרוש מזה, "יאבד" הראשונות כמו שנאמר⁴⁸: צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו.

י) לא נאווה לכסיל תענוג אף כי לעבד משל בשרים. הכסיל כשימלא תענוגו ותאותו יזמה בעיניו שהוא מושל על כל העולם לכך, "לא נאווה" לו, "תענוג". וכל שכן שלא נאווה, "לעבד" ובזוי שיהא מושל ועל שרים, וכמו שנאמר⁴⁹: תחת שלש רגזה ארץ גו' תחת עבד כי ימלוך.

יא) שכל אדם האריך אפו. כמו שנאמר⁵⁰: 'קצר אפים יעשה אולת', ומי שהוא משכיל, שלא יעשה אולת, ידע להאריך אפו. וזהו, "שכל אדם האריך אפו". ותפארתי עבור על פשע. כי המאריך אפו רק כבש כעסו ו, האריך אפו" לכן אין מתפארים בזה, אבל העובר על פשע שמוחל ומעביר

25. אך תוצאת פעולתו היא ...
 26. אך עיין פסוק יב ד"ה וכטל. וי"ל שביחס לטל הגשם אינו טוב.
 27. דברים כט, יז.
 28. עיין תגינה טו: טינא היה בליבם.
 29. עיין ברכות ס. וכל זה בעוסקים שלא לשמה עיין תענית ז: וביאור הגר"א לברכות נו: ועיין לא הערה 33.
 30. תהלים יט, ח.
 31. ע"פ אסתר ד, טו. רמ"מ העיר: "ואמר 'עד' לשון יחיד 'ושקרים' לשון רבים, כי התורה נקראת עדות (תהלים יט, ח) לשון רבים שהן תורה שבכתב ושבעל פה ודרך המינים לכפור בתורה שבעל פה וזהו 'עד שקרים'".
 32. יחזקאל לג, יב.
 33. ל, כא-כב.
 34. יד, יז.

35. יומא כב.
 36. עיין פסוק ט ד"ה עד.
 37. נחום א, ו.
 38. תהלים קה, כא.
 39. ישעיה ה, ל.
 40. תהלים עב, טו.

מסורת המדרש
 ומשמרין את התורה
 עיין ב"ב ו. על מה
 אבדה הארץ וכו' ע"ע:
 ספרי עקב פמ"א, שבת
 קט"ו, נדרים פא, כ"ט
 פה, פס"ד פ"ל-ה.
 תדא"ר פ"ח, תדא"ר
 פ"א, אג"ב פ"ע, ל"ש
 עקב תתסא, ישע"י ת"ד,
 וזהו: ח"א קפת, ח"ב
 נח: ח"ג טו, רסו:
 רסח.

אָמְרוּ לְהוֹן וּמֵאֵן אֲנֹנִן נְטוּרֵי קַרְתָּא אָמַר לִיה אֱלוֹ סוּפְרִים
 וּמִשְׁנֵים שְׁהֵם הוֹגִים וּמִשְׁנֵים וּמִשְׁמַרִין אֶת הַתּוֹרָה בְּיוֹם
 וּבְלִילָה עַל שֵׁם שְׁנֵאמַר (יהושע א. ח) 'וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם
 וְלִילָה' וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קכז, א) 'אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת
 וְגו'.

רַבִּי הוֹנָא וְרַבִּי יְרֵמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק
 אָמְרִי מְצִינוּ שְׁוֹתֵר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים
 וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים וְלֹא וְתֵר עַל מְאָסָה
 שֶׁל תּוֹרָה שְׁנֵאמַר 'עַל מָה אֲבָדָה הָאָרֶץ' עַל עֲבוֹדַת
 כּוֹכְבִים וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים אֵין פְּתִיב פְּאֵן
 אֶלָּא 'עַל עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרְתִי'.

בהם ממש, ומתוך כך לא תשימו לב לבטוח בה' השומר את העיר מכל צד ונוק, אמרו להון אנשי
 העיר לחכמים: ומאן אינון נטורי קרתא — ומי הם שומרי העיר האמתיים, אם לא אלה? אמרו
 להון: אלו סופרים — מלמדי מקרא בספר, ומשנים — מלמדי משנה, שהם הוגים — בספר
 התורה, ומשנים — את משנתם, שבעל פה, ומשמרין את התורה — לעסוק בה — ביום
 ובלילה, כשומרי עיר, על שם שנאמר — מפי ה' אל יהושע על התורה: "והגית בו יומם
 ולילה", ובזכות כן הם מגינים על העיר יומם ולילה, וכן הוא אומר: "אם ה' לא יבנה בית שוא
 עמלו בוניו בו, אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר", לשוא יתמיד השומר לשמור על עיר אם ה' לא
 ישמור אותה, וה' שומר את העיר על ידי השומרים שהוא מפקיד לשמור אותה שהם עוסקי התורה
 יומם ולילה, כמו שנאמר (ישעיה סב, ח): "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד
 לא יחשו המזכירים את ה'" (ריו"ו), המזכירים את ה' בעסק התורה מבלי לחשות יומם ולילה הם שומרי
 העיר, שלא תחרב ותאבד.

וכן — רבי הונא ורבי ירמיה, בשם רבי שמואל ברבי יצחק, אמרי: מצינו שויתר
 הקב"ה — לישראל שלא להחריב את הארץ — על — עוון — עבודת כוכבים ועל גילוי
 עריות ועל שפיכות דמים — שהיה הדור של חורבן הבית הראשון פרוץ בהם, כנדרש בגמרא
 (יומא ט: ט) מן המקראות, ולא ויתר על — עוון — מאסה של תורה, שמאסו בה ולא החשיבו
 וכבדו את העסק והעוסק בה (ראה נדרים פא.), ולא שאם היו עוסקים בתורה בחשק היה ה' מותר על
 עוונות אלו, ח"ו, שלא נתנה תורה אלא לקיימה ולא ללמוד על מנת שלא לקיים, אלא שיסלח ה' על
 אלה אם יהיו עוסקים בתורה, שכן היו חוזרים למוטב, ורק מפני שמאסו בתורה ושוב לא היה בידם מה
 שיחזירו למוטב לא סלח להם על כך (יפ"ע) אף אם לא היו בידם עבירות אלו, שכן בלא תורה יבואו
 לכל אלה, הרי שעל כן בלבד יצא הקצף, וזהו — שנאמר: "על מה אבדה הארץ", ואילו —
 "על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים" אין כתיב כאן, אלא: "על
 עזבכם את תורתי", ועזיבה ענינה מאיסה וזו שגרמה להם.

רַבִּי הוֹנָא וְ
 פְּתִיב (ירמיה טז,
 הָלוּאֵי אוֹתֵי עֲזָב
 הַמְּאוּר שְׁבָה הֵן
 רַב הוֹנָא וְ
 שְׁמַתוּךְ שְׁלֹא לִי
 אָמַר רַבִּי יוֹ
 מֵהֵר חוֹרֵב וְאוֹמֵר
 שְׁמוּאֵל תִּנְיָ
 הַמְּלָכוֹת גּוֹזֵרֵת
 מִשְׁלִיכִין דְּבָרֵי ו
 וְצָבָא תִנְתָּן עַד

וכאשר — רבי
 — בדברי הנביא על י
 שמרו", — אחרי ש
 הראשונה, וכלומר: "ו
 ואהבתי היו גם עוסקי
 המאור שבה היה ו
 חטאם, שאין מה שיע
 וכן גם — רב ד
 בו באהבה ויראה, אל:
 — ללומדה לידי למר
 מטרה זרה וחיצונה ו)
 וכן — אמר רב
 חורב — מהיכן שנו
 העונש הבא עליהם מנ
 גורם כל חטא וגומר כ
 אמי: אימתי המלכ
 מצלחת? בשעה ע
 בתמידות, הדא הוא
 על התמיד בפשע,

רבי הונא ורבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא אמרי
בתיב (ירמיה טז, יא) ואתי עזבו ואת תורתי לא שמרו
הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו מתוך שהיו מתעסקין בה
המאור שבה היה מחזירן למוטב. L

מסורת המדרש
המאור שבה היה
מחזירן עין זוהר ח"ג
כנ"ר ר"ה אמר למוד
תורה וכו' לשמה
פסחים נ"ג גזר כג'
טוטה כב' סנהדרין קה'
הריות י' ערכין טז'
ע"ע ברכות יו' ובתסו
שם ד"ה העושה
אריכ"ל אבות פ"ו
מ"ב שמורד פמ"א - ז'
תנומה תשא ט"ו
תדאי"ר פ"ח

רב הונא אמר למד תורה אף על פי שלא לשמה
שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת
מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

שמואל תני לה בשם רבי שמואל בר אמי אימתי
המלכות גוזרת גזרה וגזרתה מצלחת בשעה שישראל
משליכין דברי תורה לארץ הדא הוא דכתיב (דניאל ח, יב)
וצבא תנתן על התמיד בפשע אין צבא אלא מלכיות

וכאשר - רבי הונא ורבי ירמיה - האמורים, בשם רבי חייא בר אבא, אמרי: כתיב,
— בדברי הנביא על ישראל באותה שעה, שכך אומר עליהם הקב"ה: "ואותי עזבו ואת תורתי לא
שמרו", — אחרי שאמר "ואותי עזבו" הוסיף לומר "ואת תורתי לא שמרו", לומר שהשניה קשה מן
הראשונה, וכלומר: "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו" — הלואי גם אם היו עוזבים את יראתי
ואהבתי היו גם עוסקים בתורת שלי מתוך כוונת שמי, ועדיין — מתוך שהיו מתעסקין בה,
המאור שבה היה מחזירן למוטב — להכיר ביראתי ואהבתי, ועכשיו שעזבו את תורת גדול
חטאם, שאין מה שישיבם אלי.

וכן גם — רב הונא אמר: למוד תורה אף על פי שלא לשמה — שלא לשם ה' לדבקה
בו באהבה ויראה, אלא מתוך חביבות דבריה בלבד, וטוב הדבר להועיל, שמתוך שלא לשמה בא
— ללומדה לידי למוד — לשמה, לשם ה', כך אם לא ילמד כדי לדעת להכעיס ח"ו, או לשם איזו
מטרה זרה וחיצונית (ראה הערות בסוה"י). וכשלא עסקו בתורה, בא עליהם כל העונש על כך.

וכן — אמר רבי יהושע בן לוי: בכל יום ויום בת קול (=הד הברה) יוצאת מהר —
חורב — מהיכן שנתנה תורה — ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה — מן
העונש הבא עליהם מפני שמעליבים ומכזים את התורה מלהחשיבה לעסוק בה תמיד בקביעות, שכן זה
גורם כל חטא וגומר כל דין. שמואל, תני לה, שנה את הבריתא הזו — בשם רבי שמואל בר
אמי: אימתי המלכות — מלכות הרשעה — גוזרת גזירה — רעה על ישראל — וגזירתה
מצלחת? בשעה שישראל משליכין דברי תורה לארץ — שלא להחשיבם לעסוק בהם
בתמידות, הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב, בחזון דניאל על מלכות הרשעה: "וצבא תנתן
על התמיד בפשע, ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה", דרוש: אין "צבא" — רמוז — אלא

ים
ום
ום
ית

זק
ים
ה
רת
אן

שי
ור
פר
ום
ום
וא
לא
רה
מיד
ארי

זר
זוי
רא
בו
על
על
מה
או
—
בל

7 כו ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה כי חיו די אנא יתב גדמיכון יומא

לקמא בהיר

רש"י

סב) לקמן בפסוק כ"ט אמר הכתוב ונתתה את "הברכה" זה"ל הידועה על הר גריזים וגו', ח"כ כוונתו על ברכה וקללה המוזכרים כאן, אבל מה הם ברכה וקללה לא נזכר כאן בכל הפרשה, אלא הלא המה אחד עשר ארורים ואחד עשר ברוכים שצפרשת תבא שצוה להכריז אחר שיעצרו את הירדן, ומה שאמר נתן לפניכם היום פירושו אני מסדר אותם לפניכם (רא"ם):

אור החיים

כו. ראה אנכי נתן וגו'. לריך לדעת למה אמר לשון ראייה על הדברים, עוד אמרו אנכי, עוד למה אמר לשון יחודי? כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה, ונראה שהכוונה היא כי לפי שצא להצחירם בעולם העליון ולהמעיט כל טובות עולם הזה, וכדי שיחמתו אללם הדברים) לריך שהמוכיח יהיה בו שני ענינים, א' שיכיר הכרה חושיית בטוב העליון, ובב' שהשיג השגת טוב עולם הזה וקניינו, כי אם המוכיח יהיה מושלל מקניני עולם הזה לא יאמנו דבריו למשיגי טובת עולם הזה כי יאמרו אין אומרים למי שלא ראה יבא ויגיד שאם היה טועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה וקניינו ותענוגיו לא היה ממאיסו ובוחר בזולתו ובזה לא יעו אונם לקבל דבריו, גם הצא להפליג בטוב עולם הצא לא ידקו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עלמנו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע, ולזה אמר מושיע ורצ האיש משה ראה אנכי פירוש אלי תראו ותלדיקו ותשכילו להלדיק הדברים), כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה כי היה גדול מאוד וגבור ומלך ועשיר גדול כאומרם ז"ל (שבת ל"ב.), ויפה דודי אף נעים גם בטוב העליון הכיר כי עלה שמים וטעם טעם עליון, ואחר שהשיג

אור בהיר

א) ולא לשון שמיעה. ב) ולא אמר אני. ג) ולא אמר ראו. ד) שכל טובות עוה"ז כאין ואפס נגד טובות עוה"ב. ה) ולפי זה נכון הוא לומר אנכי כי תיבת אני אינו אלא כמו אלי תיבה שמקושר עם תיבה שלאמריה משא"כ אנכי, וגם תיבת אנכי יותר מורגש ומודגש. ו) פירוש לא יסתכל אדם במדריגה שלמטה מעלמו ויהיה מסתפק בעבודת עלמו, באומריו הלא אני כבר מלא ידי להיות יותר מאנשים אלו, אלא תמיד יסתכל בלמעלה ממנו ויתאווה לילך למעלה כמדריגת הגדולים. ז) פי' באשר שמוכרת לומר "אנכי" שמדבר לשמחו עלמו, וא"ל לאומרם בלשון רבים, וגם שייך לשון ימיד שכל נשמות לדיקים שורש אחד, לזה אמר ג"כ ראה, וכאילו אמר ראה משה. ח) צעשרת הדברות.

דין ברכו וי...
(כז) את ז
ואמר לכם אני
לשון יחיד כי
לדעת כי
נותן לפניכם
עמדו
אדם עומד ע
יתבאר בהעני
לריך לומר אלו
אח"כ), אכן
אמר להם מש
וג' ימים וסו
ברכה וקללה
שלות הרשעים
שעולם הזה י
י"א) היום ל
שדקק לומר
שאינה ברכה
היא, נמלאת
קללה), עוד
שאמרו משל ל
לפניו ב' שציל
ואחד תחילתו
עוצרים ושכי
שתחילתו מישו
ע"כ, והוא אלו
טובות וכל

ה) הלא כבר ל"מ
טובת עולם הזה נ
ברכה וקללה.
הזכיר להם נתינת
שמניית ארך ו' או
הארץ לא יגרום לה
כמו שהיה צימי 17

דִּין בְּרָבֵן יִקְוֹשִׁין: כִּי יֵת בְּרָבֵן דִּי וּקְלָלָהּ: כִּי אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ

רש"י

לקמ בהיר

(כו) את הברכה. על מנת¹⁰ אשר תשמעו: (ג) ר"ל זה יהיה פי הכתוב, שמיצת "אשר" יהיה במקום

אור החיים

הרשעים יש בו מישור בתחילה וקוליס בסופו הרי
 זרכה וקללה, ודרך החיים גם כן תחילתו קוליס
 וסופו מישור הרי זרכה וקללה גם כן, וחזר ופירש
 את הברכה פירוש לזה יקרא זרכה"י שאין ראוי
 לחוש לענף הקללה שזה אשר תשמעו וגו' הגם שיש
 באמלעות זה לער כי הדקיקים מלמערים בעולם
 הזה בהשחלות המושכל ועולמם קשה עליהם למה
 שאריכים בו, והקללה אם לא תשמעו הגם שאתם
 מתעדיים בעולם בכל אות נפש הבהמית ויערב
 לכם, מישור זה לקללה יחשב, עוד יתבאר כל הכתוב
 על זה הדרך לפי שאמר להם בסמוך"י (ס"פ עקב)
 נחלת הארץ וכל מקום אשר תדרוך כף רגליה לכם
 יהיה לזה אמר להם ראה אנכי נותן וגו' פירוש
 נתינה זו שה' נותן לכם היום, דקדק לומר היום כי
 זרכה זו שאמר להם כל מקום וגו' לא נאמרה להם
 עד היום הזה"י, ואומרו זרכה וקללה פירוש יש
 זכתינה זו זרכה ויש זה קללה, וחזר ופירש את
 הזרכה אשר תשמעו פירוש אם תשמעו תהיה
 נתינה זו לכם לזרכה"י, ואם לא תשמעו אין זו לכם
 כי אם קללה שבאמלעותה יתקנאו זכם האומות
 ויאצדו אחכם ממנה בזקמה גדולה, גם תהיה להם
 ההנאה ממנה"י לרעה להם לעולם הנלחי כדרך
 אומרו (ס"פ ואתחנן) ומשלם לשנאו אל פניו
 להאבידו, ועיין בסמוך:

א. ב. ז. את הברכה אשר וגו'. אמרו את, להעיר כי
 מלצד הברכה המושגת מדרך ה' עוד לו

ואמר לכם אנכי הוא נותן לפניכם וגו', ואומרו ראה
 לשון יחיד כי בערך דבר זה כולן יהיו שוים כאחד
 לדעת כי ה' הוא הנותן לפניכם זרכה וגו':
נ. ו. ת. י. לפניכם היום וגו'. פירוש לפי שהיום
 עמדו על דעתם כאומרים ז"ל (ע"ז ה'): אין
 אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. עוד
 יתבאר בהעיר עוד אמרו זרכה וקללה שלא היה
 צריך לומר אלא את הברכה וגו' והקללה וגו' שאמר
 אח"כ, אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ספרי)
 אמר להם משה אתם רואים הרשעים מלתימים ז'
 וגו' ימים וסופם לידחות ע"כ, והוא אומרו היום
 זרכה וקללה פירוש זרכה שהיא גם כן קללה, והוא
 שלוח הרשעים בעולם הזה שאינה אלא זמן מועט
 שעולם הזה יקרא יום אחד על דרך אומרו (לעיל ז'
 י"ח) היום לעשותם (עירובין כ"ג.), והוא מה
 שדקדק לומר היום סמוך לזכרון זרכה"י לומר
 שאינה זרכה אלא היום ולא למחר ואדרבה קללה
 היא, נמצאת עוצת עולם הזה מועטת וגוררת
 קללה"י, עוד יתבאר על פי מאמרים ז"ל (ספרי)
 שאמרו משל לאחד שהיה יושב צפרשת דרכים והיו
 לפניו ז' שצילין אחד תחילתו מישור וסופו קוליס
 ואחד תחילתו קוליס וסופו מישור והיה מודיע
 עוברים ושבים ואמר להו אתם רואים שציל זה
 שתחילתו מישור זכ' וגו' פסיעות וכו' וסופו וכו'
 ע"כ, והוא אומרו נותן לפניכם וגו' פירוש ז' מיני
 טובות וזבל אחת יש זרכה וקללה"י, כי דרך

אור בהיר

(ב) הלא כבר ל"ח שנה שנתן לפניכם התורה. (א) ולמה להקדמה הזאת. (א) ולא אמר ראה היום אנכי וגו'. (ב) שעי'
 טובת עולם הזה נמטע מטובות עולם הבא, וזו קללתו. (ג) ולמה צריך להקדמה זו, לומר שז' הדרכים אשר אפרט בכל א' אנכי נותן
 זרכה וקללה. (ד) למה אמר הברכה בה"א הידועה, וכן הקללה. (ה) סוף פרשת עקב. (ו) פי' הגם שכמה פעמים
 הזכיר להם נתינת הארץ אבל לא בלשון זה שכל מקום שתדרכו בו לכם יהיה כלומר חוץ מארץ ז' עממין וחילוק יש בין ז' הנתינות
 שנתתם ארץ ז' אומות נמנה כולה לזרכה ולא לקללה שאם יגרום החטא יבא עליהם קללות אבל לא יותר מאשר חטאו כלומר נתינת
 הארץ לא יגרום להוסיף בקללות, משא"כ נתינה זו זרכה היא רק אם תשמעו וגו' ואם לאו הנתינה ענמה נהפכה להם לקללה. (ז)
 כמו שהיה בימי דוד ושלמה. (ח) שזו תאוה ומענוג גדול כידוע, משא"כ כשהם צדיקים כל טובות עוה"ז רק פירות והקרן קיימת

אֶל־מִצּוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי
 מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם: **ב** וְהִקְלַלְתָּ אִם־
 לֹא תִשְׁמָעוּ אֶל־מִצּוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה

תִּקְבְּדוּן לְפָקוּדֵי דַי אֱלֹהֵיכֶון דַי
 אֲנָא מִפְקֵד יִתְבֹּון יוֹמָא דַי:
 כח וְיִקְלַלְתָּ אִם לֹא תִקְבְּדוּן
 לְפָקוּדֵי דַי אֱלֹהֵיכֶון וְתִסְמָון מִן
 אֶרְחָא דַי אֲנָא מִפְקֵד יִתְבֹּון יוֹמָא

לקח בהיר

רשי

מיצת "אם", ובהכרח כן, שהרי אמר בהפוכו והקללה אם לא תשמעו, ומנינו כן בפרשת ויחי (מ"ח ו') ומולדתך אשר הולדת שפירושו אם תוליד עוד (רא"ם), ולא אמר הכתוב "אם" תשמעו שלא רצה מרע"ה לומר להם בלשון ספק, שהיה מביא להם רפיון, כלומר מוחלט הוא אללו שישמעו (אודה"ח), וביתר ביאור: אחס נריכיס לשמוע מכל מקום ומוצטחני שבדלתי כן יהיה ואני אומר לכם שבאשר תשמעו יהיה לכם ברכה, וזה מנינו טעם נכון על לשון רבינו שהאריך לומר על מנת אשר ולא אמר בקיצור אם תשמעו, שאם הכתוב לא אמרו נשמר גם הוא ז"ל ממנו (מ"ל), עוד י"ל החילוק ביניהם, שהקללה לא תבוא רק אחר שלא ישמעו וכבר קרו ועבדו ע"ז לזה אמר "אם" אבל הברכה תבא ממילא הגם שלא הגיעו עדיין לידי שמיעה, וזה מרובה מדה טובה, ומיקן רבינו הלשון ואמר על מנת אשר ישמעו פי' על סמך שישמעו לעמיד (ג"א - גח"י - ד"ד): סד) מדאמר ללכת בלמ"ד ולא אמר והלכתם א"כ אינו דבר נוסף אלא סיפא מפרש לרישא, היאך תסורו מן הדרך, בזה שתלכו אחרי אלהים אחרים (מ"ל), ועוד שבברכה לא אמר רק אשר תשמעו ובקללה לא די לו מה שאמר אם לא תשמעו והוסיף וסרתם וגו' ללכת וגו' (קניזל): סה) הגם שבפסוק נאמר מן הדרך הוסיף רבינו לומר מכל הדרך שתיצת

(כח) מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת וגו'. הא למדתי (שכל) העובד עבודת כוכבים הרי הוא סר מכל* הדרך (ה) שנלעו ישראל, שיוני נוסחאות * מן.

ותלה הכתוב הברכה בשמיעה ולא הזכיר לא מעשה ולא שמירה, לפי שהשומע דברי אלהים חיים התורה מטיבה ופשו ומישרתו כי יש בהם חיים כאומרים ז"ל (פתיחתא איכה רבתי) וז"ל המאור שצב מחזירו למוטב, לזה תלה הכל בשמיעה: **ל**

אור החיים

עמה יעוד הטובי"ה, והוא אשר תשמעו כי השמיעה בתורה הוא תענוג מופלא ומחיה הנפש כאומרו (ישעי' נ"ה) שמעו ורחמי נפשכם, והמרגיש בטעם התורה תשיחמו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן מתנה טובה מופלאת ואין צריך לומר שאין לחבוט שכר עליה. עוד יראה על פי דבריהם ז"ל שאמרו (קידושין מ.) זכות יש לה קרן ויש לה פירות, והוא מה שרמזו באומרו את הברכה כי תיצת הברכה מליינות עולם שהוא מקור הברכה וכולו צדק וריבוי את לפירות הזכות שאוכל בעולם הזה, ודקדק לומר אשרי"ה גילה הכתוב שלא רצה הציב לעשות הדבר בגדר הספק לומר אם, ואמר אשר שהוא דבר מוחלט (כאשר קותה להם נפש לדיק,

ב. וְהִקְלַלְתָּ אִם לֹא תִשְׁמָעוּ. פירוש המונע עלמו משמיעת התורה הרי הוא מקולל מעלמו, וזה הוא שיעור הכתוב והקללה אם לא תשמעו זו היא הקללה, ועוד לו שיסובצבו לסור מכללות דרך החיים כמו שגמר אומר וסרתם מן הדרך וגו', ולא זו בלבד אלא יחנצו לו בארות נשצרים כאומרו ללכת אחרי וגו'.

אור בהיר

ואינה נחמט. י"ה) ופי' תיצת את כמו עם, כלומר עם הברכה שהוא בני חיי ומווני אָהָה עמה עוד תצו לשמוע וכו'. (כ) ועליו ידק לומר הברכה בה"א הידועה. (כא) ולדרך זה אין לו שחר לכאורה, הגם שרש"י ז"ל מישבו אבל הוא דומק שחסר תיצת על מנת. (כב) פירוש לא רצה מרע"ה לומר לשון ספק להראות שספק הוא אללו שבה ימן להם רפיון, משא"כ אלל הקללה אמר אם. (כג) הלא הקללה לא יבא אלא אם יעבדו ע"ז כמו שגמר אומר ללכת וגו' יאמר א"כ המכלית והקללה אם תלכו אחרי וגו'

דין למהך
 לא ידעתו
 אלהך לא
 למדתה
 מורה דבר
 מורה דע

מכאן אמרו
 בכל התורה
 כולה (ספרי)
 ית מצרכיא
 הר גרזים ה
 האיש אשר נ
 שבפרשה (כ)
 הפכו פניהם
 סוטה ל"ב): (ל
 שני נוסחאות *
 כ"ב), וכאן מ
 שפי' ללכת לע
 אמר "מכאן"
 ישראל המקבלי
 אצ בכלל (ג"א)
 ההרים הגיא
 הפכו הלויס פ
 לפרש ונתתה
 (לא אל הלויס
 הברכה, כמו)
 גרויס, כלומר
 מתחלפים כיד
 מצרכיא יאמר
 החילוק שעל נ
 גוברין, וזה כו
 כתיבי הברכות
 התורה נצבעו
 נאמרו קללות
 בפירוש (ג"א)
 הירדן, ופלוגתי
 יהיה להם, ור

עצמו מתנער מחבלי שנתו באמצע הלילה וממשיך לתרוץ מה שהיה קשה לו משך יום שלם [בבחינת והשובע לעשיר איננו מניח לו לישון], עכ"ל.

מאמר ב

חנוך לנער על פי דרכו

דברי רבי שמשון רפאל הירש בחינוך יעקב ועשו

הכתוב אומר (בראשית כה, כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים, ופירש רש"י ז"ל כל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים כמעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת כוכבים.

וידוע מה שכתב רבינו שמשון רפאל הירש בפירושו על התורה, שיעקב ועשיו היו משונים מאוד מצד טבעם, והוצרכו לחינוך שונה לגמרי זה מזה, אמנם מכיון שקיבלו חינוך אחיד ושוה, זה גרם לכך שעשיו יצא לתרבות רעה, ועל זה כבר יסד לנו שלמה המלך החכם מכל אדם (משלי כב, ו) חנוך לנער על פי דרכו, ואז גם כי יזקין לא יסור ממנה.

דברי הגר"א בענין זה

והגר"א בפירושו על משלי (שם) כתב בזה"ל: הענין הוא כי האדם אי אפשר לו לשבור דרכו, כלומר מזלו, שגולד בו, וכמו שאמרו במס' שבת (קנו). האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיד דמא [שופך דמים], אמר רב אשי אי אומנא [מקינו דם] אי גנבא [ליסטים] אי טבחא אי מוהללא. וזכר אלו השלושה, לפי שמזלו מורה שיהיה שופך דמים, אך בבחירתו יוכל

לבחור באלו השלושה אי מוהלא והוא צדיק שעושה מצות עשה, אי טבחא והוא בינוני, אי ליסטים והוא רשע שופך דמים כמשמעו. וזהו שנאמר חנוך לנער על פי דרכו, לפי דרך מזלו וטבעו תחנכהו ותדריכהו לעשות מצוות, ואז גם כאשר יזקין לא יסור ממנה, אבל כשאתה מכריחו נגד טבעו, עתה ישמע לך, מיראתו אותך, אבל אחר כך בעת יסור עולך מעל צוארו יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבר מזלו, עכ"ל.

ודבריו הקדושים המה יסוד גדול בדרכי החינוך, כי הרי בכל אדם מטביע הקב"ה טבע מסויים שקשה מאוד לשנותו, ועל כן כאשר מבחינים הורים ומורים בטבע מסויים של בנם או תלמידם, כל ינסו לשנותו, כי היא לא תצלח, ואף אם נראה להם שמצליחים בכך אל ישמחו, כי בודאי אין זה אלא מחמת כבודם או מוראם וכדומה, אמנם מה שעליהם לעשות הוא לכוון ולהדריך את הבן או התלמיד כיצד להשתמש בטבע זה לעשות עמו דברים טובים, וכמו הנולד במזל מאדים אשר בטבעו יהיה שופך דמים צריך לכוונו לטוב שיהיה שוחט או מוהל.

לימוד התורה כפי שורש הנשמה

ובאמת יסוד זה של חנוך לנער על פי דרכו אינו נוגע לחינוך הבנים והתלמידים בלבד, אלא זה נחוץ גם לענין חינוך האדם עצמו לתורה ועבודה. כי הנה ידוע לכל שיש הרבה מקצועות בתורה, מקרא משנה גמרא הלכה ומדרש וכדומה, ולפעמים אנשים חושבים שאם הם לא מוצלחים בגמרא או חלק אחר שבתורה, אין להם שייכות כלל לעסק התורה, והאמת היא כי חס וחלילה לומר דבר כזה, אלא עליהם להשתדל לעסוק בתורה 'על פי דרכם', היינו כמה שלבם חפץ ובמה שהם מוכשרים לכך, ובזה יראו ברכה בעמלם ויצליחו בלימודם.

ובענין יסוד גדול זה מן הראוי לצטט מדברי השבט מוסר (פ"א) למוהר"ר אליהו הכהן זצ"ל מתושבי ק"ק איזמיר, וז"ל: הנני מוסר לך דבר אשר תרדוף אחריה, ויהיה חיים לנפשך וענקים לגרגרותיך (עפ"י משלי א, ט). לעולם יהיה עיקר לימודך בדבר של תורה שלבך חפץ יותר (עי' ע"ז ט), אם בגמרא גמרא, ואם בדרוש דרוש, ואם ברמז רמז, ואם בקבלה קבלה, ורמז לדבר אמר דוד המלך ע"ה (תהלים א, ב) כי אם בתורת ה'

חפצו, כלומר האר"י זלה"ה לשונו: יש בני ויש ברמז, ויש נתגלגל בפעם לו שבכל גלגול ואל תביט בגמרא או בפני בפרט זה של דבר זה באת העולם פעם א טעם מיתה, ול מתלבש באלו בחלק שאותה שבא להשלימו

ואף שאין ה' בנוגע לאד לגדול כפי טב בדרך הישרה.

הערני הרו קוק זצ"ל בספ רעה, מפני ש המיוחדת, הרי להיות עסוק בו הוא משתקע לאלה הענינים כשרונו העצמי

חפצו, כלומר תורת ה' תלויה בדבר שלבו חפץ לעסוק בה, וכמו שכתב האר"י זלה"ה בספר דרושי הנשמות והגלגולים (ספר הגלגולים פ"ד), וזה לשונו: יש בני אדם שכל חפצם ועסקם בפשטי התורה, ויש שעסקם בדרוש, ויש ברמז, ויש גם כן בגימטראות, ויש בדרך האמת, הכל כפי מה שעליו נתגלגל בפעם ההיא, כיון שהשלים פעם אחרת בשאר הענינים, אין צורך לו שבכל גלגול יעסוק בכולם, ע"כ.

ואל תביט ותשגיח לדברי המנגדים על מה שחשקת לעסוק בתורה, בגמרא או בפשט או בדרוש וכדו', באמרם לך למה אתה מוציא כל ימך בפרט זה של תורה ולא בפרט זה, משום שעל מה שחשקת ללמוד, על דבר זה באת לעולם, ואם תשים דעתך לדבריהם יכריחוך להתגלגל בזה העולם פעם אחרת, ולעבור נפשך בחרב חדה של מלאך המות ולטעום טעם מיתה, ולכן לא תשמע לדברי המשחית נפשך הזה, כי דע שהשטן מתלבש באלו האנשים, להדאיג ולצער ולהכאיב נפש הלומד ועוסק בתורה בחלק שאותה נפשו לעסוק, כדי להכדילו משם, שלא ישלים נפשו על מה שבא להשלימה ולהצריכו גלגולים אחרים, עכ"ל.

ואף שאין לנו עסק בנסתרות, דברי השבט מוסר הם יסוד גדול בעבודת ה' בנוגע לאדם עצמו בכלל, ובענין החינוך בפרט, שיש להניח לילדים לגדול כפי טבעם ומהותם, ולחנכם על פי דרכם, לכיון אותם ולהדריכם בדרך הישרה.

**דברי הג"ר אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
בלימוד התורה ששייכת אליו**

הערני הרה"ג ר' מאיר גולדוויכט שליט"א לדבריו הנפלאים של הרב קוק זצ"ל בספרו אורות התורה (פ"ט אות ו') וז"ל, ישנם שיצאו לתרבות רעה, מפני שבדרך למודם והשלמתם הרוחנית בגדו בתכונתם האישית המיוחדת, הרי שאחד מוכשר לדברי אגדה, ועניני ההלכה אינם לפי תכונותו להיות עסוק בהם בקביעות, ומתוך שאינו מכיר להעריך את כשרונו המיוחד הוא משתקע בעניני הלכה כפי המנהג המורגל, והוא מרגיש בנפשו נגוד לאלה הענינים שהוא עוסק בהם מתוך שהשתוקקות בהם אינה לפי טבע כשרונו העצמי אבל אם הוא מוצא את תפקידו וממלאו, לעסוק בקביעות

באותו המקצוע שבתורה המתאים לתכונת נפשו, אז הי' מכיר מיד שהרגשת הנגוד שבאה לו בעסקו בעניני הלכה לא באה מצד איזה חסרון בעצמם של הלימודים הקדושים והנחוצים הללו, אלא מפני שנפשו מבקשת מקצוע אחר לקביעותה בתורה, ואז הי' נשאר נאמן באופן נעלה לקדושת התורה, ועושה חיל בתורה במקצוע השייך לו וגם עוזר על יד אותם שידם גוברת בהלכה, להטעימם מנועם ההגדה. אמנם כיון שאינו מכיר את סבת הרגשתו הנגודית בלמוד, והוא מתגבר נגד טבעו. תיכף כשנפתחים לפניו איזה דרכים של הפקר הוא מתפרץ ונעשה שונא וער לתורה ולאמונה, והולך מדחי אל דחי, ומהם יצאו מה שיצאו מבני פריצי עמנו.... ובכלל הדבר תלוי לפי התכונה וטבע הנפש של כל אחד ואחד.

חובת הרב להעביר התורה באופן שיהיה ערב על התלמידים

ובדרך אגב, מענין לענין באותו ענין, כדאי לציין ליסוד נוסף הנחוץ מאוד בחינוך, והוא שהרב צריך להכיר את נפש תלמידו וצריך להעביר להם את התורה באופן שיערב להם. ויסוד זה מצינו במדרש (שיר השירים רבה ד יא) רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר כל מי שאמר דברי תורה ברבים ואינן ערביין לשומעיהן ככלה זו שערכה על בני אדם בחופתה נוח לו שלא אמרן, ריש לקיש אמר כל מי שאמר דברי תורה ואינן ערביין על שומעיהן ככלה זו שערכה על בעלה בשעת חופתה נוח לו שלא אמרן.

אהבת הרב לתלמידו וכיבודם

וראיתי בספר ומצדיקי הרבים ככוכבים להרה"ג ר' יעקב שלום שווארטץ שליט"א (עמ' קל) שכתב אודות האהבה לרב כלפי תלמידו שהיא היסוד בהצלחה בחינוך, והביא שם אימרה נפלאה בשם האדמו"ר מקלויזנבערג זצ"ל, כי בדרך כלל בעל אומן יש לו חוש מיוחד, דרך משל נגר יש לו חוש של יצירה, הוא רוצה לייצר דברים חדשים ועל ידי אומנתו הוא מוציא חוש זה לפועל וכן כל אומן באומנתו, ומהו החוש שמלמד צריך, וענה ע"ז כי האהבה הוא החוש שהמלמד צריך אותה ביותר, לאהוב את הילדים, וכאשר הוא רואה ילד ברחוב לבו יתמלא אהבה אליו, ואדם כזה הוא ראוי להיות מלמד, כי דוקא על ידי אהבה אפשר ללמד

לתלמידיו. ומה
תלמידיו, שאל
כזה יצליח דר

וראה שם
שכך היה מה
תלמידיו, שבו
מכבדו לאין
ובפרט אם רז
מעודדו וממרי
בתורה, ולא
אדרבה, זו הי'
ואמצעים נוחי

וכן ראיתי
יעקב ישראל
של הסטייפל
כשתלמיד מתו
ולסעדו. פעמי
מאוד וכדו' זו
את שמה ולו
והערכה עצומ
של התלמיד
הרב לתלמיד,

ובאמת דו
הלי' יב) וז"ל:
את תלמידו וי'
וצריך אדם ל'
ולעולם הבא,

לתלמידיו. ומספרים על מחנך ותיק שכשרצה לידע אם מחנך מצליח עם תלמידיו, שאל אותו אם הוא אוהב תלמידיו, ואם ענה בחיוב ידע שמחנך כזה יצליח דרכו.

וראה שם שכתב עוד בנוגע לאהבה וכבוד מהרב כלפי תלמידיו, והביא שכך היה מתייחס הגה"צ ר' נתן צבי פינקל, הסבא מסלובדקה, לכל תלמידיו, שבזמן שהיה רואה מעשה טוב כלשהו באחד התלמידים, היה מכבדו לאין שעור, מדבר בשבחיו שעות, ולפעמים גם מנשקו ומחבקו, וכפרט אם ראה בו מדה טובה. וכשמצא בתלמיד כשרונות טובים, היה מעודדו וממריצו שהוא נועד לגדלות, וכי יש בכוחו להגיע לדרגה עליונה בתורה, ולא נרתע מפני הגזמות גדולות, בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה', אדרכה, זו היתה שיטתו, שהשפעה צריכה לבוא דוקא על ידי עידוד ואמצעים נוחים ונעימים.

וכן ראיתי מסופר בספר תולדות יעקב, תולדות חייו של הרה"ג ר' יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל הסטייפלער (עמ' רמה), כי היה מרגלא בפומיה של הסטייפלער, שהר"מ בשיבה צריך לחיות ולהרגיש את התלמידים. כשתלמיד מתרשל בלימודו, צריך לחקור אחר סיבת ההתרשלות, לתמוך בו ולסעדו. פעמים רואים תלמיד מתרפה בלימודו, והסיבה לזה כי סבתו חולה מאוד וכדו' וזה מעיק על לבו. צריך הר"מ להשתתף בצערו ולעודדו, ליקח את שמה ולומר לו שהוא יתפלל עליה. התלמיד יקבל בזה אהבה עזה והערכה עצומה לרבו ועי"ז יתעלה בלימוד. לעזור ולסייע בבעיות שונות של התלמידים הוא חלק גדול בבניינם, כי הדבר גורם לקשר עצום בין הרב לתלמיד, והשפעתו גדולה ורבה עי"ז לתורה וליראת שמים.

ובאמת דברים אלו מבוארים בדברי הרמב"ם (פרק ה הל' תלמוד תורה הל' יב) זצ"ל: כשם שהתלמידים חייבים בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרובן. כך אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאזהבם שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא, עכ"ל.

חנוך לדור על פי דרכו

ובענין חינוך הנער על פי דרכו שמעתי פעם, כי נוסף על הענין של חנוך לנער עפ"י דרכו כפשוטו, יש להבין מזה עוד, שכל דור צריך דרכי חינוך שמתאימים לאותו דור, בבחי' חנוך לדור עפ"י דרכו.

וענין זה מרומז בכתוב בפרשת בהעלותך (במדבר י, ב), עשה לך שתי חצוצרות וגו', ופירש רש"י ז"ל עשה לך אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר וכ"ה בגמ' מנחות (דף כח:): כל הכלים שעשה משה כשרים לו וכשרים לדורות חצוצרות כשרות לו ופסולים לדורות, וראיתי בספר כמוצא שלל רב שהביא מהרה"ג ר' אברהם ווינפעלד זצ"ל בעל שו"ת לב אברהם, שמדבריהם למדנו שאפילו יהושע לא השתמש בחצוצרות שעשה משה, וכל כך למה, כי הכלים שבהם משתמשים כדי להקהיל את העם ולמסע את המחנות, כלומר ללכדם סביב המנהיג, להקהילם ולהביאם לידי תנועה ללכת הלאה ולעלות בדרך התורה והיראה, כלים אלו משתנים מדור לדור, ואף שהמטרה נשארת תמיד אחת, אבל הדרך משתנה והאמצעים שהיו טובים בדור קדום, יכולים להיות פסולים בדור הבא, עכ"ל.

וזה הוא כאמור, כי כל דור צריך דרכי חינוך והתעוררות שהולם לדור ההוא, ואין זה נקרא שינוי במסורת, כיון שהתוכן שוה לדור הקודם.

מאמר ג

דרך קנין תהצלתה ודרך הכשלות

ביאור התרגום יונתן בחילוק בין יעקב לעשו

כתיב בריש פרשתינו (בראשית כה, כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים, וכתב התרגום יונתן ורכיאו

טליא והוה עע ויעקב גבר של ה'.

וראיתי ל (בראשית עמ') הקדושה מבאו המעשים היות וידיעותיו, אלא: יונתן בן עוזיא הפסוק (שמוח אולפן. ונראה הסיבה, הכח ו הסיבה. וכן בע גבר נחשירן, ו כל מעשה תע של כח הבטלן כלול בסיבה ז ומזה יתב מן הזהירות ע אם עניני הסי הגיהנום כבר. שם סופו. ומו להחשיב ולייק טובים, כי בה

והעולה נ הצלחה בלימו מי שיש לו פ בלימוד. לעומ להביא את הז